

FELSEFE DÜNYASI

2015/YAZ/ SUMMER Sayı/Issue: 61

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, Süreli ve Hakemli Bir Dergidir.

ISSN 1301-0875

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı İşleri Müdürü/Editorial Manager

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Ahmet İNAM (ODTÜ)

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. İsmail KÖZ (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Celal TÜRER (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Kazım ARICAN (Yıldırım Beyazıt Ün.)

Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR (Yıldırım Beyazıt Ün.)

Dr. M. Enes KALA (Yıldırım Beyazıt Ün.)

Felsefe Dünyası yılda iki sayı olmak üzere Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve Tubitak/Ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is published biannually. It is indexed by Philosopher's Index and Tubitak/Ulakbim since 2004.

Adres/Adress

Necatibey Caddesi No: 8/122

Kızılay - Çankaya / ANKARA

PK 21 Yenışehir/Ankara • Tel & Fax: 0 312 231 54 40

www.tufed.org.tr

Fiyatı / Price: 35 ₺ (KDV Dahil)

Banka Hesap No / Account No:

Vakıf Bank Kızılay Şubesi

IBAN : TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi ve Baskı / Design and Printed by.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret
İşletmesi

Alinteri Bulvarı 1256 Sokak No: 11

Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0 312 354 91 31 (Pbx) Fax: 0 312 354 91 32

Basım Tarihi : Temmuz 2015, 750 Adet

Nefret Söylemi İfade Özgürlüğünün Bir Parçası mıdır?

Devrim Kabasakal BADAMCHI*

Giriş

Nefret söylemi ahlaki, siyasi ve pratik boyutları olan ve özellikle ifade özgürlüğünün anlamı ve sınırları bağlamında ciddi bir biçimde tartışılması gereken normatif (olanın yanında olması gerekenle ilgili) bir konudur. Batı'da uzun yıllardır özellikle liberal gelenekten gelen filozofların ve siyaset teorisyenlerinin tartıştığı konulardan birisi olmasına rağmen, ülkemizde ancak son yıllarda gündeme gelmeye ve sonuçları itibariyle tartışılmaya başlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, nefret söyleminin anlamını ifade özgürlüğünün sınırları bağlamında tartışmaktır. Cevaplanması hedeflenen soru, nefret söyleminin ifade özgürlüğünün bir sonucu olarak görülüp, tam olarak koruma altına alınması gereken bir ifade türü olup olmadığıdır. Temel tez, nefret söyleminin tam olarak korunması gereken bir ifade biçimi olmadığı çünkü eşit özerklik ve kamusal siyasi müzakerenin prensiplerine ters düştüğü, hatta bu prensipleri ihlal ettiği'dir. Bu bağlamda bu makale, nefret söyleminin anlamını ve ifade özgürlüğü ile ilişkisini normatif ve kavramsal bir düzeyden analiz etmeyi amaçlamaktadır.

İlk bölümde, nefret söylemini nasıl tanımlayabiliriz, farklı nefret söylemi kategorileri nelerdir sorularına cevap aranacaktır. İkinci bölümde, nefret söyleminin ifade özgürlüğünün bir parçası olduğunu ve bu sebepten tam olarak korunması gerektiğini iddia eden tezlerin bir analizi ve bu tezlerle karşı geliştirilebilecek karşı tezler üstünde durulacaktır. Üçüncü ve son bölümde ise, makalenin temel tezi ortaya koyulacak ve nefret söyleminin neden aslında tam olarak korunması gereken bir ifade özgürlüğü biçimi olarak görülemeyeceği ve bunun sebepleri üzerinde durulacaktır.

* İzmir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Yard. Doç. Dr

Nefret Söyleminin Kavramsal Çerçevesi

Bu bölümde nefret söylemi ile ilgili kavramsal bir analiz yapılması hedeflenmektedir. Nefret söylemini nasıl tanımlayabiliriz? Tek bir kapsayıcı (maksimalist) tanımdan bahsedebilir miyiz yoksa daha dar (minimalist) bir tanım mı daha doğru olur? Literatürde nasıl tanımlarla karşılaşılmaktadır? Bu sorular nefret söyleminin kavramsal sınırlarını tartışmak adına önemli sorular olarak gündeme gelmektedir. Bunun yanında nefret söyleminin kavramsal haritası içinde farklı kategorilerden bahsedebilir miyiz ve edebilirsek, bunlar hangi nefret söylemi kategorileridir sorularına yanıt bulmaya çalışılacaktır.

Üzerinde anlaşılmiş tek bir nefret söylemi tanımı bulunmamaktadır. Fakat bu demek değildir ki nefret söyleminin özelliklerini ana hatları ile belirleyemeyelim. En önemli tanımlayıcı özellik, nefret söyleminin nefret unsuruna dayanmasıdır. Söz konusu nefret, saygı duymama, hoşlanmama, onaylamama ya da başkalarını küçük ya da aşağılık görme ile aynı değildir.¹Nefret, düşmanlık, reddetme, zarar verme ya da yok etme arzusu ya da bir bakıma hedefteki gruba karşı aktif ya da pasif bir savaş ilanını ima etmektedir.²

1 Bhikhu Parekh, "Hate Speech- Is There a Case for Banning?", *Public Policy Research*. December 2005- February 2006, s. 2.

2 Parekh, a.g.e, s.2. Bu nefret tanımını pratikte destekleyen bir örnek olarak, 1990'da Kanada'da gerçekleşen Keegstra davasını gösterebiliriz. Keegstra, Eckville Alberta'da yaşayan ve okul müfredatında anti-semitik Yahudi düşmanı fikirlere yer veren bir öğretmendir. (Abigail Levin, *The Cost of Free Speech- Pornography, Hate Speech and Their Challenge to Liberalism*, Palgrave Macmillan, New York, 2010, s.179). Öğrencilerine derslerde Yahudilerin sadist, güce aç ve çocuk katili oldukları ve Holocaust'u da sempati yaratmak için yarattıkları gibi iddialar anlattığı ortaya çıkınca yargılanmıştır.(Robert M O'Neill, "Hate Speech, Fighting Words, and Beyond- Why American Law is Unique". *Albany Law Review*, Cilt. 76.1, s.491). Kanada mahkemesi, Keegstra tarafından kullanılan nefret söyleminin, hedef gruba zarar vererek, bu gruptaki bireylerin eşit haklarını ihlal ettiği ve toplumdaki uyumu da zedelediği yönünde karar vermiştir. (Levin, a.g.e.,181). Bu nefret tanımını destekleyen, nefret suçu ile ilgili uluslararası konvansiyonlar da mevcuttur. 1969 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Her Tür Irkçı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Uluslar arası Antlaşmanın (*Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*) 4. Maddesi, antlaşmayı imzalayan tüm 150 ülkeyi ırkçı üstünlük ya da nefret temelli fikirlerin yayılmasının suç kabul edilmesi yönünde yetkilendirir. Nefret suçu ile ilgili diğer bir önemli uluslararası antlaşma da 2002'de Avrupa Konseyi'nde kabul edilen ve 47 üye devletin 23'u tarafından imzalanan Siber suçlarla ilgili anlaşmaya getirilen Bilgisayar Sistemleri Yoluyla İşlenmiş Irkçı ve Zenofobik Suçlarla

Peki, nefret unsurunun varlığı kendini nasıl gösterir? Bu noktada iki durumu değerlendirebiliriz: Birincisi söylemin söyleniş tarzı, ikincisi ise herhangi bir zarara ya da ayrımcılığa sebebiyet verme ihtimali.³ İlk durumda yani sadece söyleniş biçimini dikkate alarak nefret unsurunun varlığından bahsederek, fazla maksimalist bir yaklaşım benimsemiş oluruz. Birçok söylem rahatsızlık verici, hatta düşmanlık içerici olabilir fakat herhangi bir ayrımcılık ya da zarara sebebiyet vereceği muhtemel değilse, doğrudan sınırlama yoluna gitmek, fazla sansürcü bir yaklaşıma sebebiyet verebilir. Kaldı ki nefret söylemi, incitici, kırıcı ya da rahatsızlık verici söylemle aynı değildir, yani bu bağlamda daha minimalist bir yaklaşım benimsemek nefret söyleminin kavramsal sınırlarını belirlemek açısından daha faydalı olacaktır. Sadece söyleniş tarzını değerlendirip nefret unsurunun varlığından dolayı nefret söyleminden bahsetmek kavramın sınırlarını fazlasıyla genişletmiş olur. Nefret söylemini tanımlarken, herhangi bir zarara ya da ayrımcılığa sebebiyet verme ihtimali her zaman göz önünde tutulması gereken bir özelliktir.

Zararın ve ayrımcılığa sebebiyet verme ihtimalinin varlığı nasıl ortaya koyulabilir? Ya da her zaman açıkça ortaya koyulması mümkün müdür? Aslında zarar kavramının kendisi muğlak ve kafa karıştırıcı olabilir. Bu noktada en kesin ve somut olarak; zararı tanımlarken herhangi bir hak ihlali sebebiyet verme ve şiddet ihtimalinden bahsedebiliriz. Yani herhangi bir gruba ya da kişiye karşı geliştirilmiş olan söylem, sonuçları itibariyle hak ihlali sebebiyet verecek ya da şiddeti açıkça teşvik edip özendirerek nitelikteyse zarara sebebiyet verme ihtimalinden bahsedebiliriz ve nefret söylemidir diyebiliriz. Ayrımcılığa sebebiyet verme ihtimali de hak ihlalinin bir sonucu olarak görülmekle birlikte daha geniş boyutlu olarak düşünülmelidir. Yasalar önünde grup aidiyeti nedeniyle eşit muamele görmeme bir ayrımcılık türü olabileceği gibi, toplumun değişik katmanlarında me-

ilgili Ek protokoldür. Protokol, imzalayan ülkeleri, bilgisayar sistemleri yoluyla ırkçı ve zenofobik materyallerin dağıtılması ve kamusal olarak yaygınlaştırılmasını suç kabul etmekle bağlar. (Levin, a.g.e., s. 184). Bu makalenin konusunun nefret suçu değil, nefret söylemi olması ve kavramsal felsefi bir analiz yapılıyor olmasından dolayı ayrıntılı olarak bu yasalara ve pratikte nefret suçu konusuna değinilmemektedir.

3 Robert Post, "Hate Speech", *Extreme Speech and Democracy*, Editorler: Ivan Hare and James Weinstein, Oxford University Press, 2009, s.127.

sela farklı kurumlarda işe alınmama, işten çıkarılma ya da kurumda farklı psikolojik baskılara maruz kalma şeklinde olabilir.

Nefret söyleminin analitik sınırlarının çizilmesi açısından en önemli unsurlardan birisi de belirli özellikleri ile diğerlerinden ayrılan bir gruba dahil kişilere karşı geliştirilmiş olmasıdır. Nefret söylemi bu bağlamda söz konusu gruba karşı nefretin ifade edilmesi, teşvik edilmesi, cesaretlendirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴ Grup ögesi olmadan nefret söyleminden bahsetmek mümkün değildir. Diyelim ki toplum açısından önemli bir sanatçının kişiliğini ve faaliyetlerini beğenmiyorum, hatta o kişiden nefret ediyorum. Bu nefretimi değişik ortamlarda dile getiriyorum ve hatta sosyal medyada bir kampanya başlatıp diğer kişileri de bu sanatçıyı rencide edip rahatsız etmeleri için özendiriyorum. Acaba nefret söylemi sayılır mı eylemim? Bu sanatçıya olan nefret deklarasyonum ve faaliyetlerim eğer sanatçının grup kimliği ile ilişkilendirilemiyorsa yani sadece kişiliği ile ilgili ise, bu ancak kişilik haklarına saldırı, özel hayatın gizliliğini ihlal konuları ile ilgilidir. Fakat bu sanatçıyı hedef olarak göstermem onun herhangi bir grup aidiyeti ile ilgiliyse (mesela etnik kimliği ile) o zaman söyleminin nefret söylemi kapsamına girdiğinden bahsedilebilir.

Yukarıda ifade edilenlerin ışığında diyebiliriz ki nefret söylemi tek bir kişiyi ya da grubu, bu kişi ya da grubun belirli özellikleri dolayısıyla hedef alır. Bu özellikler yaygın olarak istenmeyen ve beğenilmeyen özellikler olarak gösterilir.⁵ Bu onaylanmayan özelliklerden dolayı, bu özellikleri taşıyan kişiler anormal, değersiz olarak görülür ve hatta düşmanlaştırılır.

Nefret söyleminin en dramatik ve ağır sonucu ise hedef grubun normal sosyal ilişkilerin dışına yerleştirilmesidir.⁶ Bu bağlamda nefret söylemi hedef grubu ya da kişileri toplumsal kuralları ihlal eden, ortak pratik ve kurumlara sadakat duymayan kişiler olarak sunar. Dolayısıyla da sonuç olarak bu kişilere karşı ayrımcılık normal bir tepki olarak gösterilir. Nefret söylemi bu özellikleri itibarıyla en acı biçimde modern tarihte Hitler Almanya'sında Yahudilere karşı harekete geçirilmiştir.

4 Bhikhu Parekh, "Hate Speech- Is There a Case for Banning?", s. 2.

5 Bhikhu Parekh, "Hate Speech- Is There a Case for Banning?", s. 4

6 Bhikhu Parekh, "Hate Speech- Is There a Case for Banning?", s. 6.

Farklı nefret söylemi kategorilerinden bahsedebilir miyiz? Yukarıda dile getirdiğimiz genel özellikler sabit ve tanımlayıcı kalmak koşuluyla, hedef aldığı grubun niteliklerine dayalı nefret söylemi türlerinden bahsetmemiz mümkün. Irkçı, etnik ayrımcı, dinsel temele dayalı, milliyet ayrımcılığına dayalı, cinsiyetçi ve homofobik nefret söylemlerinden bahsetmek mümkün.

Literatürde nefret söylemi ile ilgili algı daha çok ırk, etnisite ve din temelli hedef gruplarına dayalı ayrımcılık söylemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli ya da homofobi temelli ayrımcı ya da nefrete dayalı söylem oldukça nadir bir biçimde nefret söylemi olarak tanımlanmaktadır. Donna Lillian, cinsiyetçi söylemin neden nefret söylemi olarak göz ardı edilmiş olabileceğini ortaya koyduğu çalışmasında, temel sebebin cinsiyetçiliğin hem egemen patriarkal yapılar tarafından hem de ironik biçimde üçüncü dalga feminizm tarafından *görünmez* kılınmış olması olduğunu belirtmiştir.⁷

Lillian, 1960, 70 ve erken 80'ler döneminde kadınları görünür kılan ikinci dalga feminizmin ardından, Batı'da yeniden kadın kimliğini *görünmezlik* konumuna düşüren iki olgudan bahsediyor.⁸ Birincisi, Amerika'da Reagan ve İngiltere'de Thatcher'ın öncülüğünde gündeme gelen anti-feminist yeni muhafazakâr politikaların otoriter patriarkal yapıların daha fazla gelişmesi için zemin hazırlamış olması. İkinci olgu ise üçüncü dalga feminizminin monolitik kadın kategorisini eleştirisi. Her ne kadar ontolojik olarak bütüncül ve yekpare kategorilerden bahsedemsek de, aslında toplumları hala yekpare gruplar bazında işleyen yapılarımış gibi algılamaya devam etmekteyiz. Lillian'a göre, bu durumun nefret söylemi açısından sonucu, cinsiyetçi söylemin nefret söylemi olarak algılanmaması olmuştur. Eğer kadınları monolitik bir grup olarak algılamazsak, bunun sonucu olarak da bu gruba yöneltmiş bir cinsiyetçi söylemi nefret söylemi olarak tanımlayamayız.⁹ Zira daha önce belirtildiği üzere, nefret söylemi tanımının

7 Donna Lillian, "A Thorn By Any Other Name: Sexist Discourse as Hate Speech, Discourse and Society", *Discourse Society*, 18, 2007, s. 736.

8 Donna Lillian, "A Thorn By Any Other Name: Sexist Discourse as Hate Speech, Discourse and Society" s.737.

9 Donna Lillian, "A Thorn By Any Other Name: Sexist Discourse as Hate Speech, Discourse and Society", ss.737-738.

en belirgin özelliği kişileri ya da grupları ait oldukları grup kategorilerinin özelliklerinden dolayı hedef göstermesidir.

Donna Lilian'in cinsiyetçi söylemin nefret söylemi ile olan ilişkisinin ihmal edilmiş olması noktasında haklı bir argüman geliştirdiğini söyleyebiliriz. Burada sorulması gereken ise, nasıl ki din ya da etnisite temelli her tür aşağılayıcı söylem nefret söylemi olarak görülemezse, acaba her cinsiyetçi söylem nefret söylemi olarak görülebilir mi? Cinsiyetçi söylem kuskusuz ki kişileri ait oldukları kadınlık kategorisi ve onun özellikleri üzerinden aşağılayan bir söylem turudur. Fakat cinsiyetçi söylemin de nefret söylemi olarak görülebilmesi için zarar verme ve ayrımcılık ihtimalinin bulunması ve nefret ve düşmanlık uyandırıcı olması gerekir. Aslında çoğu cinsiyetçi söylemin bu unsurları taşıdığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Fakat bu unsurları taşımayan ama yine de cinsiyetçi olarak görülebilecek söylemler de olabilir. Toplumumuzda sıkça karşımıza çıkan kadını adeta onure etmek amacıyla söylenmiş ama aslında cinsiyetçi temellere dayanan birçok söylemi bu kategoride düşünebiliriz. Mesela 'kadının en temel vazifesi anneliktir' gibi söylemler örtük bir cinsiyetçilik temeline dayanmakla birlikte nefret söylemi olduklarını iddia etmek güçtür. Bu söylem aslında kadını özel alan içindeki yeri üzerinden tanımlayan, bunu da cinsiyet ayrımcılığı üzerinden yapan bir söylemdir fakat nefret uyandırma ya da hak ihlali bağlamında zarara sebebiyet verme ihtimali söz konusu değildir. Genel anlamda bu söylem toplumda ataerkil düşüncenin yeniden üretilmesine katkıda bulunarak bir zarara sebebiyet verebilir ama bu söylemin doğrudan bir hak ihlaline sebebiyet verme ihtimalinden bahsetmek zordur.

Nefret söyleminin özel ve kamusal olmak üzere iki türünden bahsedebilir miyiz? Evet, aslında bahsedebiliriz. Nefret ifadesi ya da bu ifadeye dayalı eylem özel alanda maruz kalınan bir nefret deklarasyonu şeklinde gelişmiş olabilir. Ama yine de bu durumda hedef grubun özelliklerinden kaynaklı bir ayrımcılık ve nefret deklarasyonu ile karşı karşıya olmamız gerekir. Mesela, yan komşum evime gelip bir tartışma sırasında bana deri rengimden kaynaklı nefrete dayalı ayrımcı sözler sarf etmiş olabilir. Böyle bir durumda hedef alınan kişi, haklarının ihlal edildiği yönünde dava açıp, uğradığı zararı tazmin ettirebilir. Fakat belirmemiz gerekir ki nefret söyleminin özel alanda işlenmiş olması onun daha az zarara sebebiyet verdiği

anlamına gelmez. Irk, cinsiyet, din ya da renk temelli nefret söyleminin diğer basit kişisel aşğılamalardan daha derin zararlara yol açabileceğini düşünmek için çok sebebimiz var. Bu zararlar hiçbir zaman sadece kişisel zararlar olmakla kalmayıp çoğu zaman toplumsal zararlar haline de dönüşmektedir.

Yukarıda söylediklerimiz saklı kalmak koşuluyla aslında nefret söyleminin çoğu zaman bir kamusal söylem olduğunu söylemek sanırım yanlış olmaz. Yani kamusal söylemden kasıt; başkalarının duyması ve görmesi için ortaya koyulmuş bir söylem ya da ifade türü olmasıdır. Bu bağlamda nefret söylemi, bir izleyici ya da dinleyici kitleye ulaşmayı hedefler. Bu anlamıyla da nefret söylemini ifade özgürlüğünün sınırları bağlamında tartışmak kaçınılmaz bir hale gelmektedir. Dolayısıyla bu makale temelde kamusal nefret söyleminin anlamı, özellikleri ve ifade özgürlüğü bağlamındaki konumu üzerinde durmaktadır.

İfade Özgürlüğü ve Nefret Söyleminin Meydan Okuyuşu

Nefret söylemi ifade özgürlüğü için bir meydan okuma olarak görülebilir. Eğer prensip, bireylerin kendisini özgürce ve sınır olmadan ifade etmesi olarak ele alınırsa, neden nefret söylemi de özgürce ifade edilmesin? Bu bölümde nefret söyleminin neden özgürce ve sınırlanmadan ifade edilmesi gerektiğine ilişkin olası argümanlar ve bu argümanlara karşı geliştirilebilecek karşı argümanlar üzerinde durulacaktır.

Nefret söyleminin ifade özgürlüğüne olan bağlılığımız sebebiyle tam olarak korunması gereken bir ifade biçimi olduğunu iddia eden en önemli olası tezlerden birisi kuşkusuz ki liberal teoride ilk olarak John Stuart Mill tarafından Özgürlük Üzerine eserinde geliştirilen hakikate erişme tezidir. Bu teze göre farklı ve çeşitli fikirlerin varlığı hakikate ulaşmak açısından önemli ve gereklidir. Yani ifade özgürlüğü hakikate ulaşmada gerekli bir prensiptir. Mill'e göre, sansürlenmiş bir fikir doğru bir fikir olabilir ve bunun aksini iddia etmek de yanılmazlık (*infallibility*) iddiasında bulunmak olur.¹⁰ Ayrıca, sansürlenmiş fikir yanlış bir fikir bile olsa, belli düzeyde doğruluk içerebilir ve herhangi bir nesne ile ilgili bir fikir çok nadir bütünsel bir hakikati içerdiği ya da hiçbir zaman bütünsel haki-

¹⁰ John Stuart Mill, *On Liberty*, Prometheus Books, New York, 1986, s.60.

kati içermediği için, sadece çeşitli fikirlerin eklenmesi yoluyla hakikate ulaşabiliriz.¹¹ Görüldüğü gibi, Mill, ifade özgürlüğünü sonuççu (*consequentialist*) bir bakış açısından şüpheli temellere oturtmaktadır. Sansürlenmiş herhangi bir fikrin doğru ya da yanlış olduğu bilgisine hiçbir zaman tam olarak vakıf olamayacağımıza göre, hakikate ya da doğru bilgiye ulaşmak için tam bir ifade özgürlüğünün koşullarını sağlamak dışında başka bir seçenek kalmıyor. Dahası, fikirlerin çeşitliliği ve özgürce ifadesi daha iyi sosyal ve bireysel kararlar almamızı sağlıyor.

Bu tezin nefret söylemi açısından sonucu nedir ya da ne olabilir? En basit anlamıyla, ifade özgürlüğü, doğruyu bulmamızda önemli olduğundan, herhangi bir nefret söyleminin ne doğru ne de yanlış olduğunu tam olarak hiçbir zaman bilemeyeceğimizden, nefret söylemini de tolere etmeliyiz. En azından baştan nefret söylemini bir kategori olarak ifade özgürlüğü prensibinin dışına itmemiz mümkün görünmüyor.

Hakikate erişme tezinden baktığımızda nefret söylemini dışlayamıyoruz. Peki, nefret söylemini hangi durumlarda ve nasıl sınırlandırabiliriz? Mill'in bu noktada önerdiği ölçüt zarar prensibidir. Mill, bireylerin eylemleri üzerinde devletin uygulayabileceği meşru denetimin sınırlarını tartıştığı *Özgürlük Üzerine* eserinde der ki: Herhangi bir topluluğun üyesi olan bir bireyin kendi iradesine karşı uygulanabilecek iktidarın doğru ve haklı tek amacı başkalarına verilecek zararın önlenmesidir.¹² Mill'in zarardan ne kastettiği siyaset teorisyenleri tarafından çok tartışılmıştır. *Özgürlük Üzerine*'den çıkarsama yaparsak, zarardan doğrudan bir zarar veya başkalarının haklarını ihlal etmeyi anlayabiliriz. Doğrudan zarar, fiziksel yaralama, kayıp, hasar veya bariz ve açık bir biçimde hak ihlali anlamına gelmektedir. Mesela herhangi bir materyali incitici, saldırgan, ya da aşırı bulmak onu sansürlemek ya da sınırlamak için yeterli bir sebep değildir.¹³

Görünen o ki zarar prensibi birçok nefret söylemi türünü sınırlandırmaktan uzaktır. Irk, din ya da etnisite temelli, sembolik düzeyde nefret üreten çok çeşitli söylemden bahsetmek mümkün ve doğrudan bir zarar

11 John Stuart Mill, *On Liberty*, s. 60.

12 John Stuart Mill, *On Liberty*, s. 16.

13 Van Mill, David, "Freedom of Speech", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Editor: Edward N. Zalta, Kış 2012 edisyonu, URL <<http://plato.stanford.edu/archives/win2012/entries/freedom-speech/>>.

ya da hak ihlali ispat edilemediği sürece Millci zarar prensibine göre, bu nefret söylemleri tam koruma altına alınmış olmaktadır. Birçok nefret söylemi durumunda psikolojik ya da duygusal zarardan bahsetmek mümkündür. Mesela ayrımcılığa uğramış olma hissi ve doğrudan bir zarara uğrama ihtimalinin düşüncesi bile bazı durumlarda zarar olarak adlandırılabilir. Görüldüğü gibi zarar kavramının kendisinin içerdiği belirsizlikler sebebiyle aslında nefret söylemini sınırlandırmak açısından yeterli bir prensip olduğundan bahsetmek mümkün değildir.

Hakikate erişme tezi açısından baktığımızda, nefret söylemini ifade özgürlüğü olarak kabul ediyoruz ve sınırlandırmamız gereken durumlarda da zarar prensibi yetersiz ve belirsiz kalıyor. Bu durumda sonuç itibarıyla nefret söylemi, sebebiyet verdiği tüm zararları ile birlikte kamusal siyasal hayatımızda da varlığını devam ettiriyor.

Kişisel Gelişim Tezi

Nefret söylemini dışlamayan tezlerden birisi de kişisel gelişim ya da ilerleme tezidir. Bu teze göre, söylediklerimiz ya da duyduklarımız üzerindeki sınırlama ya da sansür kişisel gelişimizin önünde engel teşkil etmektedir. (Barendt, 2007: 15).¹⁴ Bireylerin kendilerini entelektüel, sosyal ve duygusal açıdan geliştirebilmeleri için özgürce fikirlerini başkalarına aktarmaları ve başkalarının fikirlerini de özgürce duymaları elzemdir.

Kişisel gelişim tezinin iki noktadan yetersiz kaldığını söylemek mümkün. Birincisi, başlı başına ispat edilmesi zor hatta mümkün olmayan bir ampirik argümana dayanıyor olmasının problem teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Yani fikirlerin özgürce ifadesinin diğer kişisel gelişim için önemli ihtiyaçlardan daha temel ve önemli bir yer teşkil ettiği sonucuna nasıl varacağız ya da bunu nasıl kanıtlayacağız? Mesela eğitim, sağlık vs. gibi ihtiyaçların kişisel mutluluk ve refah için daha önemli olduğu iddia edilebilir. Dahası, kişisel gelişimden kastedilen tam olarak nedir? Kesin kabul edebileceğimiz ölçütler mevcut mudur kişisel gelişimi tanımlamak için?

¹⁴ Eric Barendt, Freedom of Speech, Oxford University Press, Oxford Scholarship Online (www.oxfordscholarship.com), 2007, s.15.

Bu soruların yanıtlarının muğlak olduğunu ve hatta belki de nitelikleri itibariyle ampirik belirsizlikten mağdur olduğunu söyleyebiliriz.¹⁵

İkinci yetersiz nokta ise, nefret söylemini sınırlandırmak zorunda kalırsak, kişisel gelişim tezine göre hangi kriteri kullanacağımızın muğlak oluşu. Acaba sınırlandırma için zarar prensibine mi güveneceğiz? Eğer öyleyse zararı nasıl tanımlayacağız? Bu soruların yanıtlarını da kesin olarak bulmak zor gibi görünüyor. Nefret söylemini prensip olarak ifade özgürlüğü kabul eden bir teorinin bile, yeri geldiğinde bu söylemi sınırlandırmak zorunda kaldığımızda hangi kriterlere göre bu sınırlandırmayı yapacağımız konusunda en azından bir fikir geliştirmesi önemlidir. Bu açıdan baktığımızda, daha önce bahsettiğimiz hakikate erişme tezinin, her ne kadar başka açılardan yetersiz olsa da, en azından zarar prensibini ortaya atarak nefret söylemini sınırlandırma konusuna bir açıklık getirmek istediğini ve kişisel gelişim tezinden daha belirgin bir yerde durduğunu söylememiz mümkün. Kişisel gelişim tezi ise nefret söylemini sınırlandırma kriteri açısından oldukça yetersiz kalmaktadır.

Yukarıda saymış olduğumuz iki eksik noktadan ilki konusunda muğlaklığı biraz olsun gideren Joseph Raz'ın kişisel gelişim teorisine değinmek önemli görünüyor. Raz'a göre, kamusal olarak ifade edilen fikirler aslında belirli yaşam tarzlarının ifadesidir ve bu fikirler sansürlendiği zaman aslında bütün bir yaşam tarzı da sansürlenmiş olmaktadır.¹⁶ Yaşam tarzlarının sansürlenmesi niçin yanlıştır? Raz'a göre, fikirlerin özgürce ifadesi bir kamusal iyidir (*public good*). Bu bağlamda, özgür ifade, sadece sansürün olmaması anlamında değil, çok çeşitli yaşam tarzı ifadelerine erişimin sağlanması ya da mümkün kılınması anlamında kamusal kültürün bir

15 Farklı bir noktadan, hakikate ulaşma tezinin de ampirik belirsizlikten mağdur olduğunu söylemek mümkündür. Hakikate ulaşma tezine göre, fikirlerin çeşitliliği bizim hakikate ya da doğruya ulaşmamıza açısından gereklidir. Başlıbaşına ampirik bir argüman olan bu söylemin doğruluğunu ya da yanlışlığını kanıtlamak zor hatta mümkün olmayabilir. Mesela Barendt'e göre, Naziler Almanya'da işbaşına geldiklerinde, Weimer Cumhuriyeti'nde görelî de olsa bir siyasi fikir özgürlüğü ortamı mevcuttu 1920'ler boyunca (Barendt, a.g.e., s. 11). Fakat Nazi rejiminin insanlığın hakikate ulaşması açısından bir ilerlemeyi sağladığını iddia etmek mümkün değil. Bu demek değildir ki doğru önermelere her zaman özgür ifadenin olmadığı ortamlarda ulaşabiliriz ama şunu iddia edebiliriz ki bazen doğru fikirlerin tartışılabilmesi için belli sınırlandırmalara gerek duyabiliriz.

16 Joseph Raz, "Free Expression and Personal Identification", *Oxford Journal of Legal Studies*, Cilt.11, no.3, 1991, s. 310.

parçasıdır.¹⁷ Kısaca özetlemek gerekirse, özgür ifade ile ilişkili olan kültürel çeşitlilik korunması gereken bir iyidir (*good*) çünkü çeşitli fikirlerin özgürce ifadesi, bireylerin kişisel gelişimi ve kimlikleri açısından önemlidir. Bireyler, çok çeşitli yaşam tarzlarının ifadesi olan çeşitli kültürler içinde doğarlar, büyürler ve gelişirler. Tüm yaşam tarzlarının eşit biçimde kamusal olarak tanınması açısından, sansüre izin verilmemesi gerekir.

Sanıyorum ki gündelik hayatımızdan da uzak olmayan, Raz'ın geliştirmiş olduğu, fikirlerin özgür ifadesinin kültürel çeşitlilik ve yaşam tarzlarının ifadesi açısından gerekliliği ampirik argümanına karşı çıkmak pek mümkün değil. Fakat Raz'ın teorisinin de, her ne kadar daha ikna edici olsa da, yukarıda bahsettiğimiz ikinci eksik nokta olan nefret söyleminin sınırları açısından yetersiz kaldığını söylemek mümkündür. Kişisel gelişim ve yaşam tarzlarının ifadesi açısından her tür söylem önemli ve tam olarak korunması gereken söylem midir? Eğer öyle değilse hangi söylem kategorileri sınırlandırılabilir ve bu noktada nefret söyleminin yeri nedir? Bu soruların yanıtları yetersiz kaldığı sürece, kişisel gelişim tezi nefret söylemi ve ifade özgürlüğünün sınırları bağlamında muğlak bir katkı sağlamaktan öteye geçemeyecektir.

Eşit Özerklik Tezi

Nefret söylemini dışlamayan tezlerden birisi de özerklik (*autonomy*) tezidir. Özerklik tezi, bireylerin eşit ve özgür olarak kendi yaşam tarzları doğrultusunda özerk seçim yapma hakkına sahip olduklarını iddia eder. Devletin, bireylerin seçimlerini özgürce yapabilmeleri için gerekli tüm desteği ve bilgiyi sağlaması gerekir ki ancak o zaman bireylerin eşit ve özgür statülerini tanımış olsun. Fikirlerin özgürce ifadesi bu noktada önem kazanmaktadır. Bireyler, fikirlerini sansür olmadan özgürce ifade edebilmelidirler çünkü bu onların özerk statülerinin bir gereğidir. Devlet neyin nasıl ifade edileceğine karışır, bireyleri özgür ve eşit, kendi seçimlerini yapabilen vatandaşlar olarak olarak tanımamış olur. İkinci olarak da, bireylerin seçimlerini özgürce yapabilmeleri için tüm diğer fikirleri de duymaları ve bilgi sahibi olmaları gerekir. Yani hem konuşmacı (*speaker*) hem

¹⁷ Joseph Raz, "Free Expression and Personal Identification", s. 311.

de dinleyici (*listener*) olarak, bireylerin özerkliklerinin bir gereği olarak özgür ifade önem arz etmektedir.

Özerklik tezinin en önemli destekleyicilerinden birisi tabii ki John Stuart Mill'dir. Daha önce Mill'i hakikate erişme tezi bağlamında incelemiştik. Fakat aslında Mill'in en önemli argümanlarından birisi de ifade özgürlüğünün temellerinden birisi olarak geliştirdiği özerklik argümanıdır.¹⁸ Daha önce de değindiğimiz Özgürlük Üzerine kitabında, kabul gören fikirlerin her ne kadar bütünsel bir hakikati içerse de, eleştiri ve karşıt görüşler ışığında test edilmeden zaman içinde sadece bir dogmaya dönüşeceğinden bahseder.¹⁹ Yani aslında her fikrin rasyonel temeller ışığında gerekçelendirilmeye ihtiyacı vardır. Peki, bunun özerklikle ilgisi nedir? Bireyler, özerkliklerinin gereği olan seçimlerini özgürce yapabilmeleri için, tüm fikirleri özgürce duymalı ve bu fikirleri eleştirmeleri doğrultusunda kendi yaşam tarzlarını ve seçimlerini belirlemelidirler. Kendi savdukları yaşam tarzlarına dayalı seçimleri ancak başka fikirlerin ışığında akılcı olarak eleştirilmişse bir gerekçeye ve akılcı temele dayanmış olur. Aksi takdirde bu fikirler ve seçimler rasyonel gerekçeden yoksun birer inanış ve hatta dogma olma riski ile karşı karşıya kalır.

Bu haliyle ele alındığında özerklik argümanı, nefret söylemi de dahil olmak üzere sınırsız tüm söylemlere kapıyı açmaktadır. Yani özgür ifa-

18 John Stuart Mill'in yanında, ifade özgürlüğünün gerekçesi olarak özerklik argümanını savunan günümüz düşünürlerinden Ronald Dworkin ve Thomas Scanlon'u saymadan geçmemek gerekir. Dworkin, ahlaki bağımsızlık (*moral independence*) olarak adlandırdığı özerklik anlayışına göre iddia etmektedir ki bireyler, resmi kurumlar ya da diğer vatandaşlar, onların fikirlerini ve yaşam tarzlarını yanlış bulduğu için özgürlüklerinden mahrum kalmamalıdır. Bu anlamda, her bireyin ahlaki bağımsızlık hakkı vardır ve bunun ihlal edilmemesi gerekir. Argümanın ayrıntıları için bakınız Ronald, Dworkin, "Is there a Right to Pornography?", *Oxford Journal of Legal Studies*, Cilt. 1, No. 2: 1981, ss. 177-212. Thomas Scanlon ise özerklik fikrini Millci prensip dediği bir prensibe dayandırmaktadır. Scanlon'a göre, devlet, bireylerin fikirlerinin zararlı olduğu ya da bu fikirler sonucunda zarara yola açan eylemler yapabilecekleri düşüncesiyle sansür yapmamalıdır. Yani hem Dworkin hem de Scanlon, yanlış, zararlı ya da göz ardı edilmesi gereken bir söylemi dile getirdikleri gerekçesiyle bireylere yapılan gayri-meşru devlet baskısına karşı çıkmaktadırlar. Scanlon'un özerklik anlayışının ayrıntıları için bakınız Thomas Scanlon, "Freedom of Speech and Categories of Expression", *The Difficulty of Tolerance*. Cambridge University Press, Cambridge, 2003 ve Thomas Scanlon, "A Theory of Freedom of Speech", *Philosophy and Public Affairs*, Cilt.1, No.2, 1972, ss.204-226.

19 John Stuart Mill, *On Liberty*, ss. 60-61.

de prensibi tüm söylem kategorilerini eşit ve sınırsız şekilde tam koruma altına almaktadır. Bu bağlamda özerklik tezi, farklı söylem kategorileri ve bunların sınırları konusunda yetersiz ve muğlak kalmaktadır. Nefret söylemi özgür ifade olarak kabul edilse bile belli düzeylerde sınırlandırılmalı mıdır ve eğer öyleyse nasıl? Daha önce bahsettiğimiz hakikate erişme ve kişisel gelişim tezlerinin eksik kaldığı nokta da buydu: Nefret söylemini bir ifade biçimi olarak nereye oturtacağız ve sınırlamamız gerekirse nasıl sınırlayacağız. Özerklik tezinin bu haliyle nefret söylemini tam olarak korunması gereken bir söylem olarak ele aldığını söyleyebiliriz. Fakat bu sonuç bize pratikte pek de yardımcı olmamakta çünkü kamusal hayatta nefret söyleminin tam da belirli grupların özerkliği için hiçe sayıldığını ve aslında özerklik tezinin temel prensiplerine ters düştüğünü görmekteyiz. Bu noktayı bir sonraki bölümde daha ayrıntılı olarak ele alacağız.

Sınırlandırmanın Zararları Tezi

Son olarak, nefret söylemini özgür ifade prensibi tarafından tam koruma altına alan ve bunu, tamamen sınırlandırmanın olası pratik sonuçları üzerinden gerekçelendiren sınırlandırmanın zararları tezi üstünde duracağız. Edwin Baker, nefret söylemini sınırlandırmanın olası zararlarının, faydalarından daha fazla olacağını ve bunun ampirik olarak da tahmin edilebileceğini iddia etmektedir. Baker, nefret söylemi üstündeki yasakların problemleri daha karmaşık bir hale getireceği ve daha kötü sonuçlara yol açabileceği yönünde şüpheleri olduğunu belirtmektedir.²⁰

(1) Baker, yukarıda belirtilen şüphesini altı noktaya dayandırmaktadır. İlk olarak, Baker'a göre, nefret söylemi ile ilgili yasaklara harcanan enerji ve zaman, daha önemli bir gereklilik olan ırkçı söylemin açık eleştirisine verilen önemi azaltabilir.²¹ Irkçılık eğer kamusal alanda açıkça tartışılmaz ve dışlanırsa, bir dogma halini alıp daha tehlikeli sonuçlara yol açabilir. Bu noktada Baker, Mill'in, fikirlerin akılcı temele dayanması için, özgürce tartışılmasına yaptığı vurguyu önemsemektedir.

20 Edwin Baker, "Autonomy and Hate Speech", *Extreme Speech and Democracy*, Derleyenler: Ivan Hare and James Weinstein, Oxford University Press, 2009, s.150.

21 Edwin Baker, "Autonomy and Hate Speech", s. 150.

(2)İkinci olarak, Baker, ırkçı söylemin kamusal alandan dışlanması problemin gerçek boyutlarını görmemizi engelleyeceğini iddia etmektedir. Problem gerçek boyutlarıyla görülemediği için de ırkçılıkla savaşmak için gerekli olan adımların verimli bir biçimde atılmasının zorlaşacağını iddia eder. Bu noktada kendi tecrübesinden yola çıkarak, nefret söylemine maruz kalmış ama yine de nefret söyleminin özgürce ifadesini savunanların en önemli argümanının düşmanın tam olarak bilinmesinin faydası olduğunu söyler.²²

(3) Üçüncü olarak, Baker, nefret söyleminin yasaklanmasının ırkçı bireyler ve gruplar üstünde baskı ve dışlanmışlık hissi yaratabileceğini ve onları daha çok eyleme ve intikama sürükleyebileceğini savunur. Bu noktada, Baker'a göre, nefret söyleminin yasaklanması ile kısa vadede ırkçı suçlar azalsa bile uzun vadede katlanarak artma ihtimali yüksektir.²³ Özgürce ifade edilemeyen fikirlerin daha sonra irrasyonel bir biçimde şiddet şeklinde ifadesi imkan dahilindedir.

(4)Baker'ın değindiği diğer bir nokta ise, her tür fikrin söylemsel düzeyde tartışılmasının mümkün olduğu bir ortamda fikirlerin yasaklanmasının, çatışmaların siyasi değil şiddete dayalı yöntemlerle daha iyi çözülebileceğine olan inancı güçlendireceğidir.²⁴ Çatışmaların siyasi yollarla çözülmesi inancı, ırkçı şiddeti tamamen ortadan kaldırmasa da azaltıcı yönde demokratik bir kültürün gelişmesine katkıda bulunabilir.

(5)Baker'ın belirttiği beşinci nokta, aslında daha önce belirtmiş olduğu ilk nokta ile hemen hemen aynı temele dayanmaktadır. Baker'a göre, nefret söylemini yasaklama amacı güden siyasi bir program hazırlığı içine girmek aslında daha önemli olan ırkçılığın sebeplerine karşı geliştirilebilecek siyasi argümanlar için sarf edilecek zaman ve enerjiden kaybetmemize neden olabilir.²⁵ Çoğu zaman ırkçı söylemlere sahip olan kişiler, bu söylemlerini gerekçelendirmek için kendi kötü sosyal ve materyal koşullarını öne sürmektedirler. Baker'a göre, asıl çabanın ırkçılığın temel sebeplerini araştırmak ve mümkün olduğu kadar ırkçılığın ortaya çıkışına

22 Edwin Baker, "Autonomy and Hate Speech", s. 152.

23 Edwin Baker, "Autonomy and Hate Speech", s. 152.

24 Edwin Baker, "Autonomy and Hate Speech", ss.152-153.

25 Edwin Baker, "Autonomy and Hate Speech", s.153.

zemin hazırlayan kötü materyal koşulların değiştirilmesine harcanmasının önemli olduğunu belirtmektedir.

(6) Son olarak, Baker, en dar anlamda bile olsa nefret söylemini yasaklama girişimini iki temel sebepten dolayı savunmanın mümkün olmadığını iddia eder. Birincisi nefret söylemi ile ilgili yasaklar genellikle gücü elinde bulunduranlar tarafından daha zayıf olanlara karşı kullanılırlar ve bu anlamda iktidarın manipülasyonuna açıktırlar.²⁶ İkinci olarak da, her tür nefret söylemi ile ilgili yasak aslında bir kaygan yokuş (*slippery slope*)²⁷ argümanını meşrulaştırabilir. Yani herhangi bir nefret söyleminin verdiği zarar, diğer söylemlerin de benzer bir zararı vereceği tahmini üstünden, bu söylemlerin de yasaklanmalarına gerekçe olarak gösterilebilir.²⁸ Adeta kaygan bir yokuştan itilen bir top nasıl ki hızlı bir biçimde önünde ne varsa kaydırıp onları da kendisiyle birlikte tabana kadar sürüklerse, herhangi bir nefret söyleminin verdiği zarar sebebiyle yasaklanması, diğer türden söylemlerin de benzer bir kaygıyla yasaklanmasına sebebiyet verebilir.

Baker'ın öne sürdüğü gerekçelerin hemen hemen hepsinin kanıtlanması zor, ampirik varsayımlara ve hatta bazı noktalarda spekülasyonla dayandığı söylemek mümkün. Özellikle (1) ve (5)'te belirtilen nefret söylemini sınırlandırmaya harcayacağımız zamanı daha gerekli olan ırkçılıkla açıktan mücadeleye harcayalım argümanı, sanki ilki ikincisinin alternatifiymiş gibi bir algı yaratmaktadır. Oysaki hem nefret söylemi gerekli görüldüğü yerde sınırlandırılıp, hem de ırkçılığın sebepleri araştırılıp, ırkçılığa karşı açıktan mücadele verilebilir.

(2) ve (3)'teki iddialara baktığımızda yine bu iddiaların ne kadarının ampirik açıdan doğrulanabilir olduğunu kestirmemiz pek mümkün değil. İrkçılığın gerçek boyutlarını anlamamız için kamusal alanda açıkça ifadesi gerekli midir? Bu soruya kesin bir yanıt vermek mümkün görünmüyor.

26 Edwin Baker, "Autonomy and Hate Speech", s.154.

27 Slippery slope (kaygan yokuş) kavramı, mantık alanında, herhangi bir rasyonel temele dayanmayan, küçük bir olayın diğer durdurulamaz olaylar zincirine sebebiyet vereceği iddiasını taşıyan argümanlar için kullanılır. Bu tarz argümanlar aslında ilk olayın diğer olaylara nasıl sebebiyet verdiğini ve aradaki rasyonel bağı açıklamaktan uzaktır. Slippery slope argümanı, ilk olayı gerekçelendiren sebebin, diğer olayları da gerekçelendirdiğini iddia eder.

28 Baker a.g.e., s.154.

Ayrıca, kamusal alanda ifade bulamayan ırkçı fikirlerin sahiplerinin ya-saklarla daha fazla dışlanmış hissedeceği ve bu sebepten ırkçılığın daha da güçleneceği argümanının bir benzerini ırkçılığa maruz kalmış mağdurlar için de iddia etmek mümkündür. Yani ırkçı fikirlere özgürce yer veren bir kamusal alanda yaşayan ve bu fikirlerden dolayı mağdur olmuş bireyler kendilerini dışlanmış, toplum tarafından sahiplenilmemiş ve diğer yurttaş-larla eşit statüde kabul edilmemiş olarak algılayıp, siyasi sistemin dışına itilebilirler.

(4) ve (6)'daki argümanlar ise her ne kadar diğerlerine göre daha ikna edici görünse de spekülatif olmaktan öteye geçememektedir. Şid-deti öven ırkçı bir söylemin demokratik bir ortamda özgürce ifadesinin, gerçek şiddeti özendirici değil de azaltıcı yönde etki yapması bir temenni olabilir ama bunun gerçekliği üstüne kesin bir yorum yapmak mümkün görünmemektedir. Nefret söylemini sınırlandırmanın iktidarlar tarafın-dan muhalifler ya da azınlıklar aleyhine kullanılma potansiyeli her zaman karşılaşılabilecek bir durumdur. Bunun önüne geçmenin en önemli yolu iktidarı denetleyecek demokratik denetim mekanizmalarını geliştirmekten geçmektedir. *Slippery slope* problemi de ancak bu şekilde aşılabilir.

Nefret Söylemi Neden Sınırlandırılmalıdır?

Yukarıda nefret söyleminin neden özgürce ifade edilmesi gereken bir söylem olduğuna ilişkin tezlerden ve bu tezlere karşı geliştirilebilecek argümanlardan bahsettik. Bu tezlerin hiçbirinin aslında nefret söylemi-ni tam koruma altına alınması gereken bir söylem olarak yeterli biçimde gerekçelendiremediği ve sınırlandırmak gerektiğinde ise, argümanlarının muğlak kaldığını ifade ettik. Bu bölümde nefret söyleminin neden sınır-landırılması gerektiği üstünde duracağız. Bu bağlamda makalenin temel argümanı olan, nefret söyleminin özerklik ve kamusal müzakerenin prensiplerini ihlal ettiği ve bu sebepten prensip olarak sınırlandırılması gerekti-ği tezinin temel dayanaklarını analiz edeceğiz.

Nefret söyleminin statüsü ve neden sınırlandırılması gerektiği ile il-gili ifade özgürlüğü bağlamında hiçbir teori tek başına yeterli bir gerekçe sunamamaktadır. Makalenin temel argümanı doğrultusunda, özerklik ve demokratik katılım ve müzakere yaklaşımlarının birlikte ele alındığında,

nefret söyleminin konumu ve sınırları ile ilgili olası en yeterli gerekçeyi sunduğunu iddia edeceğiz.²⁹

Öncelikle özerklikten ne anlamamız gerektiği üzerinde duralım. Bir önceki bölümde özerklik tezinin temel varsayımından bahsetmiştik. Özerklik, bireylerin dışsal bir müdahale olmaksızın kendi seçimlerini yapabilme ve bu doğrultuda yaşamak istedikleri hayatı belirleyebilme kapasitesidir. Bu anlamda özgür ifade hakkı, hem kendi fikirlerimi özgürce ifade edebilmem ve hem de başkalarının söylediklerini özgürce duya bilmem için önemlidir çünkü aslında özgür ifade, bir birey olarak özerk konumumun bir gerekliliğidir.

Özerklik dediğimiz zaman aynı zamanda eşit özerklikten bahsetmemiz gerekir. Devlet, tüm yaşam biçimlerinin eşit düzeyde özerk statüsüne saygı duymalıdır. Herhangi bir yaşam biçimini diğer yaşam biçimlerine empoze etmeye çalışmamalıdır çünkü bu, bir yaşam biçiminin yanlış ya da göz ardı edilebilir olduğu varsayımıyla sansürlenmesi anlamına gelecektir. Bir fikrin yanlış ya da göz ardı edilebilir olduğu gerekçesiyle sansürlenmesi, o yaşam biçimini savunan bireylerin eşit özerk statüsüne karşı saygısızlıktır çünkü sansür, o yaşam biçimini savunan bireylerin kendi özgür iradeleri ile seçim yapamadıkları varsayımına dayanır.

Yukarıda değindiğimiz haliyle tek başına özerklik argümanından baktığımızda, daha önce de belirttiğimiz gibi, nefret söylemi korunması gereken bir söylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa ki nefret söylemi özellikleri itibariyle bazı bireylerin- belli gruba dahil olanlar- diğerlerinden daha az değerli olduğu ya da onların dışlanması makul olduğu tezi-

29 Nefret söyleminin ifade özgürlüğü bağlamında sınırlarının belirlenmesi açısından en iyi gerekçelendirmeyi, daha önce ifade özgürlüğünün normatif boyutlarını tartıştığım bir yazımda ortaya koyduğum *double-grounded* (iki temelli) teori sağlamaktadır. Bu bölümde yapılan analiz nefret söyleminin, özerklik ve demokratik katılım teorilerinin bir artikülasyonu olan *double-grounded* teori açısından konunun belirlenmesi anlamına da gelmektedir. Bu anlamda, bu yazıdaki temel argüman, bahsi geçen daha önceki makalede birkaç paragrafta değinmiş olduğum iki temelli teorinin nefret söylemini neden sınırlandırılması gereken bir söylem olarak algıladığı ile ilgili argümanın genişletilmiş halidir. *Double-grounded* teorisinin gerekçelendirilmesi için bakınız “Justifications of Freedom of Expression: Towards a Double-grounded Non-consequentialist Approach”, *Philosophy and Social Criticism*, 24 Aralık, doi:10.1177/0191453714564457 (ilk olarak online yayınlandı, basılı hali de yakında çıkacak). Nefret söylemi ile ilgili argüman için özellikle bakınız ss. 16-17 aynı makale içinde.

ne dayanır. Bu anlamda nefret söylemi doğrudan, özerklik tezinin evrensel argümanı olan tüm bireylerin kendi seçimlerini özgürce yapabilme kapasitesine sahip oldukları prensibi ile çelişmektedir.

Nefret söylemini sınırlandırma konusunda yetersiz kalıyorsa neden hala özerklik tezine bağlı kalıyoruz? Özerklik tezini bir kenara bırakıp, neden sadece demokratik katılım tezi üstünden nefret söyleminin konumunu tartışmıyoruz? Neden özerklik ve demokratik katılım tezlerinin birlikteliğine ihtiyaç duyuyoruz? Bunun iki temel sebebi var: Birincisi, nefret söyleminin sınırlarından konuşmak, aynı zamanda ifade özgürlüğünden ve ifade özgürlüğünün sınırlarından konuşmak anlamına geliyor. Yani aslında nefret söyleminin sınırlandırılmasını gerekçelendirirken, ifade özgürlüğünün neden önemli olduğunu ve onun gerekçelerini de tartışmamız gerekiyor. İfade özgürlüğünü prensip olarak en sağlam gerekçelendiren teorilerden birisi de özerklik tezidir. İkinci sebep ise, özerklik tezine referans vermemiz nefret söyleminin neden prensip olarak sınırlandırılması gerektiğinin sebeplerini de ortaya koymamızı sağlıyor. Yani özerklik tezi, ifade özgürlüğü açısından önemli ve sağlam bir gerekçe sunmakta fakat düşünüldüğünün aksine nefret söylemi, tam da sunulan bu gerekçeye ters düştüğü ve hatta bu gerekçeyi reddettiği için sınırlandırılması gereken bir söylem türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, nefret söylemi ifade özgürlüğünün özerklik prensibini reddettiği için tam olarak korunması gereken bir özgür ifade biçimi olarak görülemez.

Nefret söyleminin sınırlandırılması ile ilgili özerklik tezinin yanında, en kesin ve açık gerekçeyi demokratik katılım tezinde bulmaktayız. Demokratik katılım tezine göre, fikirlerin özgür ifadesi demokratik katılım ve müzakerenin kurucu ve temel unsurlarındandır. Demokratik katılım tezinin en önemli savunucuları ve teorisyenleri olan Alexander Meiklejohn ve Cass Sunstein, tezlerini Birinci Ek'e (*First Amendment*) dayandırmışlardır. Aralarında farklar olsa da, temel argümanları demokrasinin iyi bir biçimde işleyebilmesi için fikirlerin özgür ifadesine ihtiyaç olduğu çünkü ancak bu sayede vatandaşların siyasi katılımının tam anlamıyla gerçekleşmiş olacağıdır.³⁰ Fikirlerin özgür ifadesi, farklı çıkarların demokratik

30 Daha detaylı bilgi için bakınız Alexander Meiklejohn, "The First Amendment is an Absolute", *The Supreme Court Review*, Cilt.1961, 245-266 ve Cass. R. Sunstein, *Democracy*

artikülasyonunu, kamusal hizmetler için aday olmuş kişilerin iyi ve kötü yönleri ve farklı siyasi problemlerin değişik boyutları hakkında bilgi sahibi olmamızın koşullarını sağlar. Bu bağlamda özgür ifade, demokratik müzakerenin koşullarının sağlanmasına yardımcı olur çünkü fikirlerin özgürce tartışılması olmadan siyasi katılımdan bahsetmek mümkün değildir.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi özerklik tezinin en temel eksikliği farklı kategorilerden söylemler arasında ayırım yapmadan her tür söylemi tam olarak korunması gereken özgür ifade kapsamında değerlendirmesidir. Bu noktadaki kategorizasyon eksikliğini demokratik katılım tezi çok açık bir biçimde gidermektedir. Demokratik katılım tezi ifade türlerini siyasi olan söylemler ve diğer ifade türleri olmak üzere iki kategoride ele alır. Demokratik katılım tezine göre, siyasi müzakereye katkı amacı taşıyan söylemler siyasidir ve tam olarak korunması gereken, en yüksek düzeyde öneme haiz söylemlerdir.³¹ Özgür ifade, siyasi müzakerenin kurucu unsurlarındandır ve bu sebepten de en yüksek düzeyde korunması gerekir. Siyasi söylemin önceliği o kadar önemlidir ki, mesela yanıltıcı bile olsa siyasi söylem, doğru ticari söylemden daha önemlidir ve siyasi söylemin mutlaka korunması gerekir.

Hangi türdeki söylemler siyasi söylemlerdir ve nefret söylemi tam olarak korunması gereken siyasi bir söylem midir? Daha önce belirtmiş olduğumuz gibi, siyasi müzakereye katkı amacı taşıyan söylemler siyasi söylemlerdir ve bu söylemlerin tam olarak korunması gerekir. Birçok sanat ve edebiyat eseri, nihayetinde sosyal katkı ve üretim amacı taşıdıkları için siyasi söylem kategorisine girmektedir. Bir söylemin siyasi bir söylem olup olmadığını insanların makul yargısına dayanarak anlayabiliriz.³² Bu noktada nefret söylemi siyasi müzakereye katkı amacı taşımadığı için tam olarak korunması gereken siyasi söylem kategorisine girmez. Siyasi müzakere, eşit ve özgür statüdeki bireylerin iletişimi ve diyaloguna dayanmaktadır. Nefret söylemi, siyasi müzakerenin koşullarını kabul etmemektedir çünkü siyasi topluluğu oluşturan tüm bireylerin eşit ve özgür sta-

and the Problem of Free Speech, The Free Press, New York, 1995.

31 Cass. R Sunstein, *Democracy and the Problem of Free Speech*, The Free Press, New York, 1995, s.130

32 Cass. R Sunstein, *Democracy and the Problem of Free Speech*, s.131.

tüsüne saygı duymamaktadır. Dolayısıyla, nefret söyleminin demokratik siyasi müzakerenin evrensel prosedürel varsayımı olan eşitlik prensibini reddettiği için siyasi olmayan ve kategorik olarak tam koruma altına alınması mümkün olmayan bir ifade türü olduğunu söyleyebiliriz.³³

Ayrıca nefret söylemi, demokratik müzakerenin diğer bir koşulu olan makullük (*reasonableness*) ilkesini de çiğnemektedir. Rawlscu- Habermascı bir temelden düşünürsek, siyasi müzakerenin iki temel ilkesi makullük ve kamusal akıldır (*public reason*).³⁴Siyasi müzakerede vatandaşlardan beklenen, argümanlarını tıpkı kendileri gibi makul ve akılcı olan diğer vatandaşların da anlayıp, kabul edebileceği biçimde dile getirmeleridir. Nefret söylemi, bu noktada, demokratik müzakerede önemli olan, başkaları tarafından kabul görebilecek şekilde formüle edilmiş siyasi bir hakikat iddiası (*validity claim*) geliştirmekten oldukça uzaktır. Bu anlamıyla da tam olarak korunması gereken siyasi bir söylem değildir.

Yukarıda anlatılanların ışığında iddia edebiliriz ki, nefret söylemi prensip olarak sınırlandırılması gereken bir söylemdir. Yani nefret söylemi sadece sonuçlarına bakılarak ya da pratik açıdan verdiği zararlardan yola çıkarak değil, ifade özgürlüğünü temellendiren iki önemli prensibi ihlal ettiği için sınırlandırılmalıdır. Bahsettiğimiz üzere, bu prensipler eşit

33 Benzer bir argüman Steven Heyman tarafından da geliştirilmektedir. Steven Heyman kamusal nefret söyleminin siyasi karakterinden dolayı korunması gerekip gerekmediği sorusunu sorar ve cevap olarak der ki nefret söylemi anayasal koruma altına alınması gereken bir söylem değildir çünkü nefret söylemi, demokratik tartışmayı yönlendiren prensipleri ihlal eder. Aslında nefret söyleminin siyasi bir söylem dahi olmadığını çünkü siyasi söylemin temelinde bireylerin birbirlerinin eşit ve özgür statüsünü tanımlarının olduğunu ve nefret söyleminin bu gerekliliği yerine getirmekten uzak olduğunu belirtir. Bakınız Steven J Heyman, "Hate Speech, Public Discourse, and the First Amendment", *Extreme Speech and Democracy*, Derleyenler: Ivan Hare and James Weinstein, Oxford University Press, 2009, ss.169-174. Aynı zamanda bakınız Steven Heyman, *Free Speech and Human Dignity*, Yale University Press, New Haven, London, 2008.

34 John Rawls ve Jurgen Habermas'ta makullük ve kamusal akıl kavramlarının siyasi müzakere açısından önemi için bakınız: John Rawls, *Political Liberalism*, Columbia University Press, New York, 2005, John Rawls, "The Idea of Public Reason Revisited." *Political Liberalism*, Columbia University Press, New York, 2005, Jurgen Habermas, "Reconciliation Through the Public Use of Reason: Remarks on John Rawls's Political Liberalism", *The Journal of Philosophy*, Cilt. XCII, No.3, 1995, Jurgen Habermas, "Reasonable versus "True", or the Morality of the Worldviews", *Inclusion of the Other – Studies in Political Theory*, Derleyenler: Cianan Cronin and Pablo De Greiff, MIT Press, 1998.

özerklik prensibi ve demokratik katılım prensibidir. Bu ihlaller dolayısıyla aslında nefret söylemi kategorik olarak tam olarak koruma altına alınması gereken özgür ifade olarak görülemez.

Sonuç

Bu çalışmada çok boyutlu bir konu olan nefret söyleminin kavramsal ve normatif açıdan analizi yapıldı. Çalışmanın temel sorusu nefret söyleminin tam olarak korunması gereken özgür bir ifade türü olup olmadığıydı. Bu bağlamda temel argüman olarak, nefret söyleminin tam olarak korunması gereken bir özgür ifade türü olmadığı, yani prensip olarak sınırlandırılması gerektiği, çünkü nefret söyleminin ifade özgürlüğünün gerekçelerinden olan iki temel prensibi ihlal ettiği iddia edildi. Nefret söyleminin, ifade özgürlüğünün gerekçelerinden olan eşit özerklik ve demokratik katılım prensiplerini ihlal ettiği ve bu sebepten, yalnızca sonuçları ya da zararları itibariyle değil prensip olarak sınırlandırılması gerektiği vurgulandı.

İlk bölümde nefret söyleminin kavramsal analizi yapıldı. Bu bağlamda nefret söyleminin tanımlayıcı boyutları üzerinde duruldu. Nefret olgusu ve bu nefret olgusunun belirli bir grubun tamamına ya da o gruptan olan bireylere grubun iddia edilen özelliklerinden kaynaklı olarak yöneltilmiş olmasının en temel tanımlayıcı unsur olduğundan bahsedildi. Yani bir grubun varsayılan belirli özelliklerine dayandırılmayan ya da sadece sevmeme, onaylamama ya da saygı duymamaya dayalı söylemlerin nefret söylemi olmadığı, nefret söyleminin daha minimalist bir tanımı olduğuna vurgu yapıldı. Bununla bağlantılı olarak, ırkçı, etnisite ya da millet temelinde dayalı, dinsel ya da cinsiyetçi nefret söylemlerinden bahsetmenin mümkün olduğu belirtildi.

İkinci bölümde, nefret söyleminin sınırlandırılmadan, özgürce ifade edilmesi gerektiğini iddia eden tezler ve bu tezlere karşı geliştirilebilecek karşı argümanlar üstünde duruldu. Hakikate erişme ve şüphecilik tezi, kişisel gelişim tezi, eşit özerklik tezi ve sınırlandırmanın zararları tezi analiz edildi. Bu tezlerin hiçbirinin nefret söyleminin neden korunması gereken bir ifade türü olduğunu tam olarak gerekçelendiremediği ve muğlaklıktan kurtulamadığı belirtildi. Hakikate erişme ve şüphecilik, kişisel gelişim ve

eşit özerklik tezlerinin, ifade özgürlüğünün sınırları bağlamında söylemler arasında kategorik olarak bir ayrım yapmadığına ve dolayısıyla nefret söylemini de bir özgür ifade biçimi olarak ele aldığına vurgu yapıldı. Nefret söylemini sınırlandırmak gerektiğinde ise, zarar prensibinin muğlaklığı itibariyle yeterli bir çözüm getirmediği iddia edildi. Sınırlandırmanın zararları tezinin ise dayandığı argümanlar itibariyle spekülative ve ispatlanması zor ampirik temellere dayandığı belirtildi.

Son bölümde ise, nefret söyleminin neden sınırlandırılması gerektiği üzerinde duruldu. Bu noktada nefret söyleminin eşit özerklik ve demokratik katılım tezlerinin temel dayanaklarını ihlal ettiği ve bu sebepten prensip olarak sınırlandırılması gerektiği iddia edildi. Nefret söyleminin, eşit özerklik tezinin evrensel dayanağı olan “tüm bireyler seçimlerini özerkliklerinin bir gerekliliği olarak özgürce yapma kapasitesine sahiptirler” prensibini ihlal ettiği çünkü belirli bir gruba ait olan bireylerin eşit ve özerk statüsüne inanmadığı ve hatta bunun tam tersini iddia ettiği belirtildi. İkinci olarak, nefret söyleminin demokratik müzakerenin prosedürel dayanakları olan, tüm bireylerin eşit ve özgür statüye sahip olduğu ve makullük prensiplerini kabul etmemesinden dolayı tam olarak korunması gereken bir özgür ifade biçimi olarak görülemeyeceği iddia edildi.

Öz

Nefret Söylemi İfade Özgürlüğünün Bir Parçası mıdır?

Günümüzde nefret söylemi, ifade özgürlüğünün kapsamı ve sınırları bağlamında yoğun bir biçimde tartışılan bir konudur. Nefret söylemi ile ilgili tartışmaların pratik boyutları olduğu gibi ahlaki ve normatif boyutları da mevcuttur. Bu çalışma, nefret söyleminin anlamını, ifade özgürlüğünün kapsamı bağlamında ve temel olarak normatif ve kavramsal bir noktadan analiz etmektedir. Makale, nefret söyleminin tamamen korunması gereken bir özgür ifade biçimi olup olmadığı sorusunu sormaktadır. Bu soruya cevap olarak, nefret söyleminin tamamen korunması gereken bir özgür ifade biçimi olmadığı çünkü nefret söyleminin ifade özgürlüğünün iki önemli temel prensibini ihlal ettiği iddia edilmektedir. İlk olarak nefret söylemi, tüm bireylerin akılcı ve eşit olarak, kendi özerk seçimlerini yaşam biçimleri doğrultusunda yapma kapasitesi ve hakkına sahip oldukları prensibini ihlal etmektedir. İkinci olarak nefret söylemi, demokratik katılım ve müzakerenin evrensel prensiplerini ihlal etmektedir çünkü nefret söylemi, tüm bireylerin eşit ve özgür statüsünü reddettiği gibi aynı zamanda siyasi müzakere sürecinde tüm bireyler tarafından kabul edilebilecek makul argümanlar geliştirmekten uzaktır.

Anahtar Kelimeler: Nefret söylemi, ifade özgürlüğü, eşit özerklik, demokratik katılım, demokratik müzakere

Abstract

Is hate speech part of Freedom of Expression?

In contemporary world, hate speech is a highly debated issue in relation to the scope and boundaries of freedom of speech. The debates on hate speech have normative and moral dimensions as well as practical. This article analyzes the meaning of hate speech in relation to the scope of freedom of speech primarily from normative and conceptual points of view. The main question the paper aims to answer is whether hate speech can be considered as free speech that should be fully protected or not. In response to this question, the argument of the paper is that hate speech can-

not be considered as free speech that should be fully protected because it violates the two main foundations of freedom of speech. First, hate speech violates the principle of equal respect that claims all individuals, as rational and equal beings, have the capacity and right to make autonomous choices on the basis of their conceptions of good. Second, hate speech violates the universal principles of democratic participation and deliberation since it rejects the free and equal status of all individuals in a political community and also it is far from developing reasonable arguments that can be accepted by all individuals in political deliberation process.

Keywords: Hate Speech, freedom of speech, equal autonomy, democratic participation, democratic deliberation

Kaynakça

- Badamchi Kabasakal, Devrim, “Justifications of Freedom of Speech: Towards a Double-grounded Non-consequentialist Approach”, *Philosophy and Social Criticism*, doi: 10.1177/0191453714564457, 2014
- Baker, Edwin, “Autonomy and Hate Speech”, *Extreme Speech and Democracy*, Ivan Hare and James Weinstein (der), Oxford University Press, 2009, 139-158.
- Barendt, Eric, Freedom of Speech, *Oxford University Press*, Oxford Scholarship Online (www.oxfordscholarship.com), 2007.
- Dworkin, Ronald, “Is there a Right to Pornography?”, *Oxford Journal of Legal Studies*, Cilt.1, No. 2, 1981, 177-212.
- Habermas, Jürgen, “Reconciliation Through the Public Use of Reason: Remarks on John Rawls’s Political Liberalism”, *The Journal of Philosophy*, Cilt. XCII, No.3, March 1995.
- Habermas, Jürgen, “Reasonable versus “True”, or the Morality of the Worldviews.”, *Inclusion of the Other – Studies in Political Theory*, Editorler: Ciaran Cronin and Pablo De Greiff, MIT Press, 1998.
- Heyman, Steven, “Hate Speech, Public Discourse, and the First Amendment”, *Extreme Speech and Democracy*, Derleyenler: Ivan Hare and James Weinstein, Oxford University Press, 2009, 169-174.
- Heyman, Steven, *Free Speech and Human Dignity*, Yale University Press, New Haven, Londra, 2008.

Nefret Söylemi İfade Özgürlüğünün Bir Parçası mıdır?

- Levin, Abigail, *The Cost of Free Speech- Pornography, Hate Speech and Their Challenge to Liberalism*, Palgrave Macmillan, New York, 2010.
- Lillian, Donna L, “A Thorn By Any Other Name: Sexist Discourse as Hate Speech, Discourse and Society”, *Discourse Society*, 18,2007, 719.
- Meiklejohn, Alexander , “The First Amnedment is an Absolute”, *The Supreme Court Review*, Cilt.1961, 1961, 245-266.
- Mill, John Stuart, *On Liberty*, Prometheus Books, New York, 1986.
- O’Neil, Robert M “Hate Speech, Fighting Words, and Beyond- Why American Law is Unique”. *Albany Law Review*, Cilt. 76.1, 467-498.
- Parekh, Bhikhu, “ Hate Speech- Is There a Case for Banning?”. *Public Policy Research*. December 2005- February 2006, 213-223.
- Post, Robert, “Hate Speech”. *Extreme Speech and Democracy*, Derleyenler: Ivan Hare and James Weinstein, Oxford University Press, 2009.
- Rawls, John, *Political Liberalism*, Columbia University Press, New York, 2005.
- Rawls, John, “The Idea of Public Reason Revisited.”, *Political Liberalism*, Columbia University Press, New York, 2005.
- Raz, Joseph, “Free Expression and Personal Identification”, *Oxford Journal of Legal Studies*, Cilt.11, no.3,1991, 303-324.
- Scanlon, Thomas, “Freedom of Speech and Categories of Expression” , *The Difficulty of Tolerance*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
- Scanlon, Thomas, “A Theory of Freedom of Speech”, *Philosophy and Public Affairs*, Cilt.1, No.2, 1972, 204-226.
- Sunstein, Cass. R, *Democracy and the Problem of Free Speech*, The Free Press, New York, 1995.
- Van Mill, David, “Freedom of Speech”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/win2012/entries/freedom-speech/>>. (Kış 2012 Edisyonu)